

РАДЯНСЬКО-ФІНСЬКА (ЗИМОВА) ВІЙНА ТА ПОВНОМАСШТАБНЕ РОСІЙСЬКЕ ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ

В. В. Місько

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

misko@tnpu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0113-9966>

А. Р. Романів

Західноукраїнський національний університет

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

arsromh@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7420-5207>

Ключові слова: радянсько-фінська (Зимова) війна, російське вторгнення в Україну, компаративістика, військова стратегія, міжнародні відносини, міжнародне публічне право, інформаційно-пропагандистська складова війни.

У своєму дослідженні автори проводять компаративістику радянсько-фінської (Зимової) війни та повномасштабного російського вторгнення в Україну (станом на лютий-грудень 2022 року). У ході наукового аналізу до уваги було взято: державотворчі процеси Фінляндії та України перед війною, оборонна політика держав, етапи радянсько-фінського дипломатичного протистояння у 1938–1939 рр. та російсько-українського у 2014–2022 рр., проведено порівняння основних аспектів війн (*casus belli*, етапи військового протистояння, дипломатична боротьба на міжнародній арені, інформаційно-пропагандистська складова війни).

Зроблено висновок про те, що методика ведення агресії СРСР проти Фінляндії та РФ проти України є аналогічними. Натомість встановлено, що попри низку схожостей, виявлено певні відмінності у ході бойових дій, дипломатичній боротьбі та особливостях правової легітимізації агресії під час російського вторгнення в Україну.

THE SOVIET-FINNISH (WINTER) WAR VS RUSSIA'S FULL-SCALE MILITARY INTERVENTION INTO UKRAINE: HISTORICAL PARALLELS

V. V. Misko

Ternopil V.Hnatiuk National Pedagogical University

A. R. Romaniv

West Ukrainian National University

Ternopil V.Hnatiuk National Pedagogical University

Keywords: Soviet-Finnish (Winter) war, Russian invasion of Ukraine, comparative studies, military strategy, international relations, international public law, information and propaganda component of the war.

In this research, the authors conduct a comparative study of the Soviet-Finnish (Winter) War and the full-scale Russian invasion of Ukraine (as of February-December 2022). The authors emphasize the relevance of the research topic and notes that the study of the new stage of the Russian-Ukrainian war is only gaining momentum. As noted, comparisons between the Winter War and Russian aggression were heard in the Ukrainian media, but not outlined in science.

During the scientific analysis, the peculiarities of the development of the Grand Duchy of Finland as part of the Russian Empire and the Ukrainian SSR as part of the Union of Soviet Socialist Republics and the state-building processes of Finland in 1918–1939 and Ukraine in 1991–2022 were taken into account. Particular attention was paid to the size of defense expenditures in

the issue of the political discourse of the then Finland and modern Ukraine. The stages of the Soviet-Finnish diplomatic confrontation in 1938–1939 and the Russian-Ukrainian one in 2014–2022 are highlighted. During the direct analysis of armed conflicts, a comparison of the main aspects (casus belli, stages of military confrontation, diplomatic struggle on the international arena, information and propaganda component of war) was carried out. In addition, some legal features of the Russian-Ukrainian war are determined (normative consolidation of the Minsk Agreements complex in Ukrainian legislation, the status of the «DPR» and «LPR» from the point of view of Ukraine, the Russian Federation, and international law).

It was concluded that the methods of aggression of the Soviet Union against Finland and the Russian Federation against Ukraine are similar. Instead, it was established that despite a number of similarities, certain differences were found in the course of hostilities, diplomatic struggle and features of the legal legitimization of aggression during the Russian invasion of Ukraine.

Актуальність теми дослідження. Війна як суспільне явище не зникає навіть у XXI столітті, коли б, здавалось, весь світ і народи «сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе...».¹ Україна зазнала акту агресії з боку Російської Федерації та Республіки Білорусь 24 лютого 2022 року, що стало дестабілізуючим фактором не тільки в Європі, а й у світі загалом. Методи, які Росія використовує під час збройного конфлікту, зовсім не унікальні – вони були цілком протестовані ще СРСР під час радянсько-фінської (Зимової, фінською звучить як «Талвісота») війни. Їхній інструментарій як засобів агресії не втратив актуальності, а лише пристосувався до сучасних умов і збільшив розмах. Це не тільки військові методи, а й боротьба в дипломатії, економіці, інформаційному просторі. Комплексний аналіз Зимової війни надзвичайно корисний для України, адже завдяки ньому можливо винести цінний досвід та прогнозувати подальші кроки агресора.

Метою статті є аналіз Зимової війни і російського вторгнення в Україну крізь призму низки паралелей та подібностей, що проглядаються у причинах агресії, характері бойових дій, реакції світу і дипломатичному протистоянні, інформаційно-пропагандистському забезпеченню.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що порівняльний аналіз радянсько-фінської війни 1939–1940 рр. та російського вторгнення в Україну досі в науці не був проведений, однак одразу ж після початку збройної агресії РФ проти України, в ЗМІ почали лунати тези про схожість Зимової та новоспеченої війн. Зокрема, публіцистичні матеріали на цю тематику написали такі українські медіа

як Українська служба ВВС, «Українська правда», «Главком», «Факти ICTV», «5 канал», «ТСН» та ін. Цінним джерелом для аналізу є мемуари фінського військово-політичного діяча маршала К. Г. Е. Маннергейма, які всеохоплююче висвітлюють події радянсько-фінської війни 1939–1940 років.

Виклад основного матеріалу. Напередодні та опісля здобуття суверенітету (Фінляндія).

Фінляндія під час проголошення незалежності в ході революційних подій 1917 року у Російській імперії мала набагато кращі стартові позиції, ніж інші регіони колишньої держави. Фінські території були не звичайною губернією, а Великим князівством Фінляндським, яке проіснувало від приєднання Фінляндії до Російської імперії у 1809 році до 1917 року. Приєднання цих земель до імперії допомогло їм утворити власне центральне самоврядування, чого не було за часів Швеції, але реально це право почало реалізовуватись у 1863 році після поразки Російської імперії у Кримській війні. Саме тоді в державі запустились реформи з метою всеохопної модернізації у всіх сферах життя. З початком постійних засідань фінського Сенату розроблялось підґрунтя для формування громадянського суспільства, капіталістичної економіки, політичної системи на основі ідеологічних партій. Очевидно, що на таку сепарацію влада Російської імперії не могла не реагувати, тому щодо Великого князівства Фінляндського почала застосовуватись політика зросійщення, яка тривала за часів Миколи II. Якщо під час приєднання Фінляндії до імперії влада мала на меті м'яке формування нової лояльної фінської еліти, що цілком провалилось, то у період 1898–1917 рр. ціллю стала ліквідація автономії князівства. Кроки Російської імперії призвели до зворотного ефекту – загальнонаціонального піднесення фінів та супротиву русифікації, зокрема,

¹ Статут Організації Об'єднаних Націй. Київ: Департамент громадської інформації ООН, 2008. С. 5.

вбивством призначеного центральною владою генерал-губернатора Бобрикова².

Розрив фінсько-російських зв'язків відбувся у 1917 році проголошенням незалежності Фінляндії. Такий крок був спричинений революційною хвилею на території колишньої імперії, а не реалізацію певного права на вихід зі складу Росії, якого не було. Попри визнання більшовицьким урядом державного суверенітету нової країни, червоні підігрівали громадянську війну у Фінляндії, яка спалахнула між Сенатом та соціал-демократами й іншими лівими силами. Недовготривалий конфлікт закінчився перемогою Сенату і початком державного будівництва. Одразу ж після нього почалась більш затяжна радянсько-фінська війна 1918–1920 рр., яка завершилась перемогою Фінляндії та здобуттям Петсамо. На Фінляндію випало багато випробувань у міжвоєнний період: суперечності з Швецією щодо Аландських островів, питання державної мови (фінської і шведської), відновлення економіки, постійні політичні суперечності, курс на нейтралітет, вплив Радянського Союзу на життя країни через власних агентів та дипломатичний тиск.

Окремою проблемою для держави стала некомпетентна влада, яка через власну короткозорість не вбачала загрози з боку СРСР, на відміну від маршала Карла Густава Маннергейма, що постійно дорікав можновладцям за провалення оборонного бюджету, зменшення видатків на армію, розміщення стратегічних підприємств безпосередньо на радянсько-фінському кордоні, владний популізм на противагу конструктиву, політичну нестабільність, загалом – ігнорування загрози війни³. Варто наголосити, що Маннергейм не отримував політичних дивідендів через опозиційні погляди, адже на той час не був політиком – він відійшов від влади у 1919 році після закінчення регентських повноважень і перших виборів президента, що проводились парламентом, на яких програв.

Напередодні та опісля здобуття суверенітету (Україна). Україна до моменту проголошення незалежності перебувала в складі СРСР як Українська Радянська Соціалістична Республіка. В контексті СРСР як федерації, УРСР була одним із рівноправних членів союзу національних радянських республік, проте насправді вона центра-

лізовано керувалась КППС. Попри це, існування УРСР як національної республіки (і навіть співзасновника СРСР) давало всі шанси на перспективу суверенітету, на відміну від автономних республік, жодна з яких не стала загальноновизнаною державою. Перші кроки суверенізації в УРСР почались із альтернативними виборами до Верховної Ради, початком постійної роботи парламенту і прийняттям 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України, що стало передвісником для майбутнього Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року і затвердження його референдумом 1 грудня того ж року. Процес здобуття суверенітету України під час розпаду СРСР відбувся мирно, без жодних збройних конфліктів чи громадянських воєн. Вихід УРСР із СРСР чинився легально, із дотриманням усіх необхідних юридичних процедур⁴.

Тридцятирічна історія незалежної України демонструє низку проблем, з якими стикнулась держава: національна самовизначеність і пов'язані нею питання, економічні спади і підйоми, вектор геополітичного розвитку, політичні кризи і ослаблення армії. Вони стали перепорою в захисті Автономної Республіки Крим від анексії РФ і Донецької та Луганської областей від сепаратистських настроїв і початку збройного конфлікту на Донбасі за підтримки тієї ж країни.

ЗСУ підняли боєздатність з початком війни на Донбасі, проте бюджет на оборону країни не був достатнім для ефективного переозброєння, адже збільшення видатків на армію росло паралельно з інфляцією. Якщо порівнювати видатки на Міністерство оборони України у 2014–2020 рр., то за абсолютними показниками бюджет відомства збільшився із 13,67 млрд грн. (2014 рік) до 116,59 млрд грн. (2020 рік), проте за відносними показниками бюджет із 13,67 млрд грн. (2014 рік) зріс до 32,46 млрд грн. (2020 рік)⁵. Ці дані склали 2,3–2,8 % ВВП відповідних років. Таке збільшення не було спричинене бажанням держави переозброїтись задля збереження миру шляхом нарощування потужності армії, а стало необхідністю підтримки оборони Донецької та Луганської областей, тобто – боротись із наслідками недооснащення ЗСУ. Впродовж попередніх 1992–2013 рр. Україна також недостатньо інвестувала кошти в зовнішню

² Генрик Мейнандер. Історія Фінляндії: Лінії, структури, переломні моменти / пер. з швед. Н. Іваничук. Львів : ЛА «Піраміда», 2009. С. 79–126.

³ Карл Густав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 5–45.

⁴ Мишак І. М. До питання легальності проголошення незалежності України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С. 45.

⁵ Марко І. Й., Сірий С. Видатки на розвиток Міністерства оборони України за 2014–2020 роки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Військово-спеціальні науки»*. 2020. № 1 (43). С. 23–26.

безпеку – військові витрати коливались на рівні 0,3–2,1 % від ВВП⁶. Перегляд бюджету 2022 року на користь збільшення видатків на армію відбувся лише безпосередньо після початку повномасштабного російського вторгнення.

Основна причина війни (Фінляндія). Головною причиною нападу СРСР на Фінляндію стала реалізація секретного протоколу до пакту Молотова-Ріббентропа, згідно з яким Фінляндія опинялась в радянській сфері впливу. Відповідно, на той час Сталіна цікавила не певна територія, а країна загалом. Захоплення Фінляндії ставало б виконанням одного із пунктів плану щодо розширення геополітичного впливу СРСР шляхом повернення територій, які колись належали Російській імперії.

Основна причина війни (Україна). Основною причиною російського вторгнення в Україну є бажання Володимира Путіна окупувати Україну, проте це лише один із пунктів глобального плану щодо розширення геополітичного впливу РФ, зокрема, шляхом встановлення контролю над територіями колишнього СРСР та реінкарнації Російської Федерації у нову версію СРСР, розпад якого президент країни-агресора називає «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття».

Дипломатія напередодні війни (Фінляндія). СРСР був ініціатором переговорів із Фінляндією щодо низки питань, зокрема, співпраці між країнами та згодом щодо безпеки Ленінграду, що стало однією із задекларованих на широкий загал причин подальшої війни. Комунікація між двома державами тривала впродовж 1938–1939 рр., серед яких можна виділити ключові етапи, які відрізняються між собою не тільки за часовим проміжком, а й за пропозиціями та вимогами сторін.

Перші контакти відбулись у квітні 1938 року, про них знало дуже обмежене коло фінського керівництва. Консул СРСР у Фінляндії Ярцев, акцентуючи на загрозі нападу Німеччини на СРСР з боку Фінляндії і перетворенні останньої на театр бойових дій, підштовхував до змін у нейтральній політиці Фінляндії на радянський курс шляхом підписання таємної військової угоди чи комплексного договору, що включав військову, торгову та політичну складові. Фінський уряд відкинув пропозиції, вказуючи на те, що вона загрожує суверенітету країни та суперечить політиці неприєднання північних країн⁷.

Після тривалої паузи наступний раунд переговорів відбувся у березні 1939 року за пропозицією СРСР. У порівнянні з попередніми пропозиціями, було піднято територіальне питання: Радянський Союз вимагав передати йому у 30-тирічну оренду острови у Фінській затоці, що посилює безпеку Ленінграду зі сторони моря, в обмін на економічну співпрацю. Уряд Фінляндії на це не погодився, наполягаючи на тому, що острови були невіддільними частинами держави. СРСР наголошував на тому, що гарантія нейтральності Фінляндії має бути підкріплений практичними кроками і запропонував альтернативу – обмін островів на територію площею 183 км² у Східній Карелії. Цю пропозицію фінська влада також відхилила. Маннергейм рекомендував вищому керівництву держави погодитись на обмін територіями, враховуючи відсутність стратегічного значення островів для Фінляндії, неможливість їхнього ефективного захисту та бажання врегулювати двосторонні відносини країни. Влада зауважила, що такі кроки йдуть всупереч суспільній думці і загрожують зміною уряду. Відсутність результату по територіальних питаннях завадив Фінляндії переглянути статус Аландських островів на засіданні Ліги націй⁸.

Третій раунд переговорів відбувся знову ж за ініціативою СРСР у жовтні 1939 року після підписання пакту Молотова-Ріббентропа і початку Другої світової війни. Цього разу обговорення важливих питань велось не шляхом міжособистісних контактів окремих представників влади Фінляндії та радянських дипломатів, а за участі урядових делегацій обох держав. СРСР і надалі тримав лінію безпеки Ленінграду та дружби з Фінляндією та її нейтралітету, однак у порівнянні з березневими пропозиціями, висунув значно жорсткіші вимоги. Зокрема, оренду півострова Ганко та навколишньої території як бази Червоної армії; надання права користування селом Лаппог'я як якірною стоянкою, передачу островів Фінської затоки; частину Карельського перешийка та західну частину півострову Каластаясааренто Радянському Союзу в обмін на територію площею 5529 км² у Карелії; руйнування всіх зведених на Карельському перешийку фортифікацій; заборону долучатись до міжнародних груп та альянсів, які були спрямовані проти однієї із сторін переговорів. Фінські переговори відхилили пропозиції, знову вказуючи на те, що вони порушують принцип нейтралітету

⁶ 30 років Незалежності: як змінювалися видатки на оборону. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/24/infografika/bezpeka/30-rokiv-nezalezhnosti-yak-zminyuvayusya-vydatky-oboroni> (дата звернення: 11.07.2022).

⁷ Карл Густав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 /

пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 77–80.

⁸ Там само. С. 88–93.

їхньої країни. Маннергейм радив шукати компроміс, прийнятний для держави, а саме наполягав на своєму попередньому варіанті – передачу островів Фінської затоки. В подальшому фінська делегація висловила згоду на врегулювання кордонів на Карельському перешийку, а СРСР також йшов на зустрічний крок, хоча сторони не знайшли спільної мови, і до середини листопада перемовини закінчились. Дипломатія не зуміла запобігти подальшій ескалації конфлікту і початок війни ставав все очевиднішим⁹.

Дипломатія напередодні війни (Україна).

Двосторонні україно-російські відносини були напружені одразу після здобуття Україною незалежності, проте саме період 2014–2022 рр. є визначальним у подальшому загостренні конфлікту. Перші спроби мирного врегулювання ситуації відбулись у квітні 2014 року у форматі зустрічі очільників зовнішньополітичних відомств України, РФ, США та ЄС, проте з червня того ж року перемовини між Україною і Росією відбувались у «нормандському» форматі, за участі України, Росії, Франції і Німеччини. Окрім нього, контакти відбувались за посередництва ОБСЄ у рамках Тристоронньої контактної групи. Саме ТКГ і «нормандський формат» розробили три документи, узагальнено названими Мінськими угодами, які були покликані врегулювати ситуацію на Донбасі.

Мінський протокол (або Мінськ-1) підписано учасниками ТКГ 5 вересня 2014 року. Його укладенню передувало погіршення ситуації для Збройних сил України на Донбасі внаслідок вторгнення військових частин та підрозділів збройних сил РФ на територію Донецької та Луганської областей України у ніч з 24 на 25 серпня 2014 року. Результатом прориву російських частин крізь державний кордон стали Іловайський котел та просування вглиб території до лінії, зафіксованої Мінським протоколом¹⁰. Мінськ-1 мав на меті припинити бойові дії та інтегрувати окуповані території Донбасу і врегулювати там життя через ухвалення Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей»¹¹. На додачу до Першої Мінської угоди було підписано «Меморандум про виконання положень Протоколу...» 19 вересня 2014 року учасниками «нормандського формату».

⁹ Там само. С. 104–114.

¹⁰ Перший період збройного конфлікту на Сході України. URL: <https://www.zsu.gov.ua/year/60803ebb4671d41dbfcb1a8d> (дата звернення: 03.08.2022).

¹¹ Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 5 September 2014. URL: <https://www.osce.org/home/123257> (дата звернення: 03.08.2022).

Меморандум складався із 9 пунктів, які деталізували формат перемир'я¹².

Третім документом став Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу (або Мінськ-2), який було погоджено «нормандською четвіркою» на саміті 11–12 лютого 2015 року. Створенню документа передувало загострення ситуації на Донбасі у січні-лютому 2015 року. Збройні сили України утримували штурм одразу на кількох напрямках. Дебальцівський напрямок був ключовим для армії Росії та незаконних збройних формувань ОРДЛО, адже Дебальцево є важливим залізничним та транспортним вузлом. Російсько-терористичним військам вдалось відрізати магістральну дорогу з українсько тилу до Дебальцево в районі с. Логвинове, однак українські підрозділи ефективно зреагували і відновили контроль над трасою для виходу із Дебальцево¹³. Саміт «нормандської четвірки» у Мінську 11–12 лютого 2015 року та Другі Мінські угоди зуміли стабілізувати ситуацію на Донбасі. Мінськ-2, так само як попередня версія, ставив за мету припинити бойові дії та інтегрувати окуповані території Донбасу через ухвалення Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», але статус Донбасу мав відобразитись і в новій Конституції України¹⁴. Мінські угоди зупинили активну фазу бойових дій впродовж 2015–2022 років, проте їх не було реалізовано у повній мірі обома сторонами. Остаточну ліквідацію домовленостей спричинила Російська Федерація у лютому 2022 року, вийшовши із них внаслідок визнання «ЛНР» і «ДНР». Руйнація плану мирного врегулювання ситуації на Донбасі дипломатичним шляхом «нормандського формату» та Тристоронньої контактної групи стало передвісником майбутньої повномасштабної агресії РФ проти України.

Casus belli (Фінляндія). Приводом для початку агресії СРСР проти Фінляндії став Інцидент в Майнілі. Йому передувала масована інформаційна кампанія у радянських ЗМІ проти Фінляндії, а також

¹² Memorandum of 19 September 2014 outlining the parameters for the implementation of commitments of the Minsk Protocol of 5 September 2014. URL: <https://www.osce.org/home/123806> (дата звернення: 03.08.2022).

¹³ Аналіз Генерального штабу ЗСУ щодо бойових дій на Дебальцівському плацдармі з 27 січня до 18 лютого 2015 року. URL: <https://www.mil.gov.ua/analitichni-materiali/analiz-generalnogo-shtabu-zsu-shhodo-bojovih-dij-na-debaltsevskomu-placzdarmi-z-27-sichnya-do-18-lyutogo-2015-roku.html> (дата звернення: 03.08.2022).

¹⁴ Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements. URL: <https://www.osce.org/cio/140156> (дата звернення: 03.08.2022).

військова підготовка на державному кордоні. Інценований обстріл радянських позицій поблизу с. Майніла відбувся 26 листопада 1939 року о 15:44. Внаслідок артилерійського вогню загинуло 4 солдати та 9 було поранено. Нарком закордонних справ СРСР Молотов одразу повідомив про випадок послу Фінляндії у Москві і вимагав відвести фінські війська на 20–25 км від кордону. Наступного дня Фінляндія передала відповідь, згідно з якою стверджувала, що не вела обстрілу, тому запропонували спільне розслідування інциденту і провести переговори про двостороннє відведення військ на певну відстань від кордону. 27 листопада СРСР повідомив, що не зацікавлений у розслідуванні, виходить з пакту про ненапад між державами. Радянська влада і надалі перекичує факти і обставини, тому 29 листопада Молотов в дипломатичній ноті звинувачує Фінляндію у продовженні атак на СРСР з боку фінів і розриває дипломатичні відносини. Фінський уряд продовжує пропонувати врегулювати напружену ситуацію і готовий погодитись на відведення власних військ від кордону, проте того ж дня прикордонна застава фінів у Петсамо зазнала атаки з боку СРСР, а вранці наступного дня радянські війська розпочали повномасштабні бойові дії¹⁵.

Casus belli (Україна). Приводом для повномасштабного російського вторгнення в Україну було оголошено «демілітаризацію та денацифікацію України», а також «захист Донбасу»¹⁶. Саме за рахунок останньої складової РФ намагається надати агресії хоч якоїсь законності. З цією метою було запущено процес визнання незалежності «ЛНР» та «ДНР» Росією, який розпочався 15 лютого 2022 року з прохання Державної думи РФ, зверненого до Володимира Путіна, щодо визнання незалежності «ЛНР» та «ДНР». 21 лютого 2022 року, під час власного звернення до російських громадян, очільник Росії підписав відповідні укази про визнання «ЛНР» та «ДНР», а також договори про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу із цими «державами», фактично легалізуючи можливий напад на Україну, використавши принцип *casus foederis*. Наступного дня Держдума РФ ратифікує договори, що означало ліквідацію Мінських домовленостей. Паралельно з політично-правовими процесами

ситуація нагніталась на лінії фронту¹⁷. Пізно ввечері 23 лютого «очільники» «ЛНР» та «ДНР» надіслали прохання главі РФ щодо надання військової допомоги «республікам» проти України. 24 лютого 2022 Путін оголошує початок «спеціальної військової операції», спрямованої проти України, що означало початок повномасштабних бойових дій.

Хід війни (Фінляндія). Радянсько-фінська війна 1939–1940 рр. тривала з 30 листопада 1939 року по 13 березня 1940 року. В планах СРСР бойові дії на території Фінляндії повинні тривати лише декілька днів, акцент робився на кількісній перевазі у живій силі та техніці. Саме тому СРСР зібрав біля кордонів з Фінляндією масовані ударні угруповання¹⁸. В стратегічному масштабі, 26–28 радянських дивізій і значна кількість особових підрозділів протистояли 9-тм фінським дивізіям. Крім того, СРСР мав серйозну перевагу в повітрі. В розрізі укомплектування дивізій двох армій, радянські мали перевагу за кількістю автоматичної зброї вдвічі, артилерії – втричі, кількість особового складу переважали на 3300 солдат. Також армійська одиниця Червоної армії була підсилена танковим батальйоном, протитанковим дивізіоном та зенітною ротою, чого фінська одиниця не мала зовсім¹⁹. Таким чином, СРСР сподівався на швидку перемогу у військовій кампанії за рахунок колосальної переваги у всьому.

Талвісота включає в себе два часові проміжки – період з 30 листопада 1939 року по 10 лютого 1940 року (ведення Червоною армією наступу на всіх напрямках) та з 10 лютого по 13 березня 1940 року (ведення активних бойових дій на Карельському перешийку та штурм «лінії Маннергейма» – фортифікаційних споруд на перешийку). Таку класифікацію варто деталізувати.

Першим періодом варто виділити стримувальні бої – з 30 листопада по 6 грудня 1939 року. В цей час СРСР, плануючи здолати Фінляндію за лічені дні та беручи приклад з бліцкригу Третього Рейху в Польщі, рухався багатокілометровими колонами бронетехніки на усіх напрямках наступу, водночас завдавши низки ударів з повітря. Самовпевненість Червоної армії дозволила Збройним силам Фінляндії в перші ж дні знищити величезну кількість ворожих одиниць техніки прицільним

¹⁵ Карл Густав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 117–124.

¹⁶ Путін почав нове вторгнення в Україну | Свобода Live. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-oholosyv-viynu-operativno/31719784.html> (дата звернення: 15.08.2022).

¹⁷ Російська Дума ратифікувала угоди з «ДНР» та «ЛНР». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60477632> (дата звернення: 15.08.2022).

¹⁸ Карл Густав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 144–147.

¹⁹ Там само. С. 134–137.

вогнем артилерії та піхотною атакою на колону з різних боків. За перший тиждень війни, замість запланованого прориву Червоною армією на всіх напрямках, реального успіху не було досягнуто. Особливо розчарувала нездатність до прориву фортифікаційних споруд на Карельському півострові – радянські частини уперлись об «лінію Маннергейма»²⁰.

Другим періодом війни варто розглянути масштабні бої впродовж грудня 1939 року – початку січня 1940 року. Радянські сили, не зумівши захопити Фінляндію внаслідок швидкого прориву, продовжували масовані атаки, зокрема, північніше озера Ладога. Збройні сили Фінляндії перейшли із тактики стримування до нанесення контрударів і оточення ворожих частин. Розсікання ворожий підрозділів на низку малих груп і їхнє знищення в оточенні отримало назву «мотті». Це вдалося реалізувати декілька разів: на лінії фронту Толваярві-Яглярві, в районі населеного пункту Суомуссалма, на Раатській дорозі. Хороші передумови для реалізації оточення радянських військ були й на узбережжі Арктики, проте брак спорядження у фінських частин і погодні умови завадили здійснити задумане. Паралельно із згаданими успіхами фінської армії на Східній лінії фронту, на Карельському перешийку радянські війська не припиняли натиск на фортифікаційні споруди «лінії Маннергейма», проте підрозділи Червоної армії не зуміли на початку грудня прорвати оборону Выборзьких воріт, а подальші спроби встановити контроль над селищем Сумма та розташованою поблизу залізницею зазнали невдачі²¹.

Третій період Зимової війни охоплював січень 1940 року. У цей час на всій лінії фронту тривала позиційна війна. Радянські війська стримували IV армійський корпус Збройних сил Фінляндії від просування в районі озера Ладога, натомість фінські підрозділи обороняли територію в районі Коллаа від атак новоприбулих червоноармійців. У зв'язку із серією невдач Червоної армії, яких вона зазнала в ході низки боїв, радянське командування вирішило зупинити атаку вздовж всієї лінії фронту і підготуватись до наступу на окремій ділянці, а саме на Карельському перешийку. Запланована операція передбачала прорив карельських оборонних споруд і швидкі наступальні дії згодом²².

Четвертий етап Талвісоти тривав з кінця січня до 13 березня 1940 року. Радянська армія зуміла налагодити співпрацю між родами військ і 1 лютого

почала наступ на Карельському перешийку з метою оволодіння ділянкою Сумми. 11 лютого Червона армія прорвала «лінію Маннергейма» на ділянці Лягде. В ході кількоденних боїв радянські війська завдяки масованому штурму закріпили успіх, фінським підрозділам було наказано відходити до проміжної, а згодом – другої лінії оборони. Ключовою точкою кінця лютого – початку березня стало місто Вііпурі (Выборг). Ворог наступав на Выборг і прилеглу територію не тільки сушею, а й через замерзлу Выборзьку затоку. Фінські війська в останні дні війни успішно стримували радянські підрозділи на всіх напрямках, проте нестача спорядження і людей, змусило уряд Фінляндії піти на вимушений мир із Радянським Союзом. 13 березня фінські солдати покидають Выборг²³.

Таким чином, у Зимовій війні агресор самовпевнено робив акцент на кількісній перевазі та швидкій окупації Фінляндії, але згодом зосередив увагу на окремій ділянці фронту (Карельському перешийку), якою оволодів теж завдяки масованому штурму. Оборонці робили ставку на маневреній обороні, розгромі великих ворожих колон та фортифікацій «лінії Маннергейма», проте відсутність достатньої кількості мобілізаційного ресурсу і зброї змусили до територіальних поступок. Головне досягнення Фінляндії у війні – збереження суверенітету.

Хід війни (Україна). У зв'язку з тим, що на момент написання статті бойові дії між Україною та Росією тривають, неможливо достеменно точно сформулювати та описати етапи війни. Багато відомостей, необхідних для аналізу, є предметом державної таємниці. Саме тому зараз можливо лише в загальному охарактеризувати перебіг повномасштабного вторгнення на період лютого-грудня 2022 року. На цей час можна виділити три етапи повномасштабного російського вторгнення в Україну: 1) від початку вторгнення до звільнення північних українських областей (кінець лютого – початок квітня); 2) перенесення бойових дій на південно-східну частину України з метою оточення українських сил в Донецькій та Луганській областях (квітень – липень); 3) початок контрнаступу Збройних сил України паралельно на південному (Миколаївщина та Херсонщина) і східному напрямках (Харківщина, Донеччина і Луганщина). Подану класифікацію варто деталізувати, враховуючи характер перебігу бойових дій.

На першому етапі раціонально виділити проміжок часу 24–28 лютого 2022 року. Російські війсь-

²⁰ Там само. С. 126–150.

²¹ Там само. С. 150–169.

²² Там само. С. 169–176.

²³ Там само. С. 176–197.

ка вночі почали обстріли прикордонних пунктів на території України, приблизно о 4:50 Володимир Путін оголошує про початок «спецоперації». Водночас було завдано повітряних ударів по аеродромах, військових штабах і складах. Російська армія перетнула кордон у багатьох місцях, зокрема, на україно-білоруській ділянці. В перший же день повномасштабного вторгнення ЗС РФ зуміли добратись до околиць Києва та окупувати деякі території Київської, Житомирської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Луганської та Херсонської областей, а також острів Зміїний. Впродовж лютого агресор розвивав наступ у перерахованих областях, а також Запорізькій та Донецькій²⁴. Попри це, ЗСУ не дали РФ реалізувати їхні плани щодо захоплення столиці України за лічені дні.

Впродовж березня 2022 року характер бойових дій дещо змінився. Російська армія не зуміла ввійти в Київ, тому на півночі України війна перейшла у позиційну фазу. Українські війська не дали агресорам прорвати оборону великих міст на Поліському і Сіверському напрямках. На півдні окупанти на початку березня захопили місто Херсон, а також пройшли через усе Приазов'я і оточили місто Маріуполь. Водночас спроба російської армії захопити місто Вознесенськ Миколаївської області задля подальшого руху до Южноукраїнської АЕС чи форсування річки Південний Буг зазнала невдачі, оборону Миколаєва ворогам пробити також не вдалось. Загалом, на півдні України, як і на півночі, війна переходить у позиційну фазу. Там лінія зіткнення пройшла переважно вздовж меж Херсонської та Миколаївської областей, Каховського водосховища, лінії Оріхів – Гуляйполе на Запоріжжі і лінії Велика Новосілка – Вугледар на Донеччині. На Слобожанському напрямку російські війська у березні зосередились на встановленні контролю над містом Ізюм, яке ЗСУ обороняли впродовж місяця боїв, але були змушені відійти. На Луганщині ворог швидкими темпами захопив більшу частину області, українські війська зосередили свої сили на обороні по лінії Кремінна – Рубіжне – Сєвєродонецьк – Тошківка – Золоте – Попасна²⁵.

Перший етап повномасштабного вторгнення завершився до початку квітня. Російські війська не зуміли впродовж місяця захопити Київ. У цей час

ЗСУ покращили своє становище на низці ділянок фронту²⁶. До 4 квітня російська армія із боями чи без вийшла із Київщини, Чернігівщини, Сумщини, Житомирщини; Україна відновила контроль над державним кордоном у цих регіонах²⁷.

Друга фаза повномасштабного вторгнення охоплює період з квітня по серпень 2022 року. В цей час Росія ставить за мету масштабне оточення українських сил на Донбасі. Після виходу російських військ із північних областей України у квітні 2022 року, ворожі частини терміново перемищуються на Донбас. Російські війська намагаються ударом з Ізюму та Волновахи замкнути виступ оборонців. Паралельно ставиться на меті захоплення блокадного Маріуполя. Впродовж квітня ЗС РФ не вдається встановити контроль над Маріуполем чи просунутись в районі Велика Новосілка – Вугледар на Донеччині. На північному фасі виступу Росія змогла просунутись південніше Ізюму та ввійти в північні регіони Донецької області. Водночас в Луганській області агресор пробився крізь укріплення в районі Попасної та Рубіжного²⁸. На інших ділянках фронту суттєвих змін не відбулось.

В травні 2022 року Росія змінює ціль – замість оточення підрозділів ЗСУ на Донбасі, було вирішено сконцентруватись на відрізання українських сил в Луганській області. Для цього ЗС РФ розвивають успіх в районі Попасної і рухаються в напрямку траси Бахмут – Лисичанськ, а також намагаються вийти до річки Сіверський Донець на Донеччині. Водночас російські підрозділи постійно чинять масований штурм в районі міста Сєвєродонецьк. На Маріупольському напрямку у ніч з 16 на 17 травня 2022 року захисникам «Азовсталі» було дано наказ про вихід із заводу та евакуацію на окуповану територію Донеччини. На Слобожанському напрямку ЗСУ перейшли у низку контратак та змогли вийти на державний кордон у деяких ділянках. На Херсонщині українським силам вдалося досягти незначних успіхів на північно-західній частині правобережжя Херсонської області²⁹.

²⁴ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/background/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 02.09.2022).

²⁵ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/background/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 02.09.2022).

²⁶ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/background/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 02.09.2022).

²⁷ Оперативна інформація станом на 12.00 04.04.2022 щодо російського вторгнення. URL: https://www.zsu.gov.ua/new_page/624bceb14909af001349e917 (дата звернення: 02.09.2022).

²⁸ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/background/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 05.09.2022).

²⁹ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/background/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 05.09.2022).

В червні і на початку липня мета захоплення Луганської області Росією залишається пріоритетною як результат «битви за Донбас». Оточити українські сили в регіоні противнику не вдалось завдяки вчасному реагуванню українського командування на загрози в Луганській області. 3 липня ЗСУ покидають Лисичанськ, Луганську область повністю окуповано, проте жодного оточення внаслідок російського наступу не сталося, фронт на Донбасі вирівнявся. На Слобожанському напрямку російські війська не допустили повного виходу українських сил на державний кордон. Було завдано низку контрударів, і до середини червня сторони повернулись на вихідні позиції. 4 липня українські військові повертають контроль на острові Зміїній³⁰. На інших напрямках суттєвих змін не відбулось.

Впродовж липня – кінця серпня у жодній із сторін не було достатньої переваги для досягнення серйозних успіхів на будь-якій ділянці фронту. Найбільше уваги в цей час було прикуто до лінії Бахмут – Сіверськ та українських укріплень поблизу Донецька, проте досягнути переломного успіху агресору не вдалось.

Із кінця серпня повномасштабна війна вступає у поточну третю фазу, в якій Україна змогла перехопити ініціативу і почати контрнаступальні дії. Їм передувала ретельна підготовка. У кінці липня, на південному напрямку відбувались незначні сутички, в ході яких ЗСУ досягнули невеликих тактичних успіхів, які не змінювали ситуацію кардинально. Водночас для розірвання ланцюгів постачання ЗС РФ на окуповане Правобережжя, українською армією було завдано низку ударів по основних точках та інфраструктурі, передусім в Криму та мостах через Дніпро і взято вогневий контроль над переправами. Наступальні українські дії в ході третього етапу повномасштабної війни спрямовувались на два напрямки.

На півдні ЗСУ в кінці серпня – на початку вересня прорвались в кількох точках у Херсонській та Миколаївській областях. Це змусило російське командування зосередити на правобережжі значні сили та добре укріпились, тому українські дії на цій ділянці зупинились. Водночас починаючи з кінця вересня, ЗСУ відновили масштабний наступ на Херсонщині в напрямку Нової Каховки, зв'язавши ЗС РФ на півдні і не давши їм змоги перевести частину підрозділів на Донбас, де зусиллями українських солдатів відновлено контроль над північчю

³⁰ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 06.09.2022).

Донецької області³¹. Із середини жовтня, коли російський генерал Суровікін стає командувачем російських частин в Україні, поступово готується план по виведенню сил із правого берега Дніпра у зв'язку із недостатнім логістичним забезпеченням, абсолютною неспроможністю на активні дії на південному напрямку та тиском ЗСУ. Офіційно про виконання цього рішення було повідомлено 9 листопада, водночас із відновленням наступальних дій українських сил, а 11 листопада Україна відновлює контроль над містом Херсон та всім правим берегом Дніпра³².

На півночі українським силам вдається блискавично звільнити з-під окупації значну частину Харківщини внаслідок швидкого прориву частин ЗСУ в напрямку Балаклії та Куп'янська впродовж першої декади вересня. Щоб уникнути оточення російських частин в районі Ізюма, їхнє командування дає наказ терміново покинути Ізюм. Російські окупати вийшли за державний кордон та річку Оскіл. Додатково ЗСУ тиснули в напрямку міста Лиман Донецької області. В кінці вересня українські сили суттєво розвинули успіх на цій ділянці фронту, повторюючи за характером сценарій наступу на Харківщині, Лиман було звільнено. До початку жовтня ЗСУ вдалось підійти на загрозову для окупантів відстань до траси Сватове–Кремінна³³. Задля компенсування власних невдач, ЗС РФ тиснуть на місто Бахмут Донецької області та в районах населених пунктів поблизу міста Донецьк. На лінії фронту від Оріхова до Вугледару суттєвих змін не відбулось.

Загалом, три етапи повномасштабної війни (прорив на Київ – російський наступ на Донбасі – український контрнаступ на двох напрямках) з плином часу будуть доповнені, враховуючи продовження бойових дій. Зараз стає очевидно, що російське військове командування робить ставку на створенні кількісної переваги у живій силі та техніці задля масованого штурму, натомість Генеральний штаб ЗСУ та Головнокомандувач Валерій Залужний ставлять в пріоритет маневрену оборону та добре продумані наступальні дії за вигідного становища.

Дипломатія війни (Фінляндія). Зимові війни припала на період Другої світової війни. Очевидно,

³¹ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 04.10.2022).

³² Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 11.11.2022).

³³ Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understanding-war.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates> (дата звернення: 06.10.2022).

що в цей час ефективного міжнародного механізму забезпечення миру не існувало. Ліга Націй як наддержавна інституція не спромоглась на конкретну допомогу Фінляндії. Своєрідною дипломатичною перемогою фінського уряду стало виключення СРСР із Ліги Націй 14 грудня 1939 року у зв'язку із його відмовою від припинення воєнних дій згідно з рішенням арбітражного суду, як це передбачав Статут організації. Саме по собі рішення про виключення не допомогло оборонцям у матеріальному плані з боку Ліги Націй, проте стало формальним заклик до дій для окремих держав³⁴.

Основними партнерами Фінляндії, що твердо висловили свою підтримку і надавали допомогу, стали Велика Британія та Франція. У цих держав Фінляндія закупляла чи отримувала безплатно величезну кількість різноманітних типів зброї та військової техніки, зокрема, авіації. Варто зазначити, що основним ініціатором реалізації низки ідей була саме Франція, а Велика Британія грала допоміжну роль. 2 березня 1939 року прем'єр-міністр Франції Едуард Даладьє вирішив, а прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль погодився направити фінам не тільки матеріальну поміч, але й власну армію³⁵. Згідно з планами начальника генерального штабу Великої Британії, перший ешалон англо-французьких військ мав прибути до норвезького порту Нарвік 15 березня в кількості до 15500 осіб, згодом чисельність мала сягнути 57500 військових. Рішучі плани Франції та Великої Британії були скасовані у зв'язку із підписанням миру між Фінляндією та СРСР³⁶.

Позиція США, які ще не були втягнуті у Другу світову війну, вирізнялась стриманою підтримкою Фінляндії. Президент Сполучених Штатів Ф. Д. Рузвельт одразу ж після початку Зимової війни офіційно висловлює підтримку фінському народові та в грудні 1939 року забороняє експорт низки товарів до СРСР, натомість Фінляндії виділяється кредит та розпочалось постачання гуманітарної допомоги завдяки Герберту Гуверу, колишньому президенту США. Фінляндія, яка все ще сподівалась на мирне вирішення конфлікту, в

перші дні війни спробувала зв'язатись із Москвою за посередництва США, але марно³⁷. Варіант надання зброї Фінляндії Америкою навіть не розглядався, адже, керуючись ізоляціоністськими настроями, САА не бажали бути втягнутими у справи Європи. Закон про нейтралітет від 1939 року дозволяв продаж Америкою озброєння за принципом «cash and carry», проте це поширилось лише на Велику Британію та Францію³⁸.

Особливу позицію щодо Талвісоти займала Швеція. Незадовго до Зимової війни, держава непрямо посилала Фінляндії сигнал, що у випадку початку збройного конфлікту, на військову допомогу з їхнього боку не варто очікувати, як це планувала Фінляндія. Позиція скандинавського нейтралітету передбачала не тільки невтручання у перебіг радянсько-фінської війни, а й відмова у наданні Франції та Великій Британії дозволу на висадку військ у норвезьких портах та проходженні через шведську територію. В матеріальному плані, Швеція допомогла оборонцям озброєнням, паливом та необхідними матеріалами. Попри небажання військового втручання, шведський уряд зіграв неоціненну роль у дипломатичних аспектах конфлікту. Саме Швеція намагалась стати посередником у мирному розв'язанні суперечностей між Фінляндією та СРСР напередодні війни, а згодом із допомогою США пробувала зупинити агресію мирним шляхом. 29 січня 1940 року Москва надіслала до Стокгольма повідомлення про можливість підписання договору з керівництвом Фінляндії, Швеція стає провідником для контактів між Фінляндією і СРСР на початковому етапі запуску мирного владнання збройного конфлікту. Надалі Швеція допомагала Фінляндії досягти максимально вигідних для оборонців умов мирного договору³⁹.

Німеччина, котра в пакті Молотова-Ріббентропа дала згоду на входження Фінляндії в сферу впливу СРСР, трималась конфлікту осторонь, не висловлюючи підтримки жодній із сторін. Водночас, шведська дипломатична політика була обумовленою острахом Швеції щодо Третього Рейху, який посилав Стокгольму сигнали, що у випадку втручання регулярних збройних сил Швеції у радянсько-фінський конфлікт, Берлін діятиме рішуче⁴⁰.

³⁴ Карл Ґустав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 223.

³⁵ Черчилль В. Спогади про Другу світову війну. Т. 1 / пер. з англ. П. Тарашука. Київ : Вид-во Жупанського, 2018. С. 215–219.

³⁶ Карл Ґустав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 224–243.

³⁷ Там само. С. 221–223.

³⁸ Реміні Р. В. Коротка історія США / пер. з англ. І. Андрущенка. Харків : Віват, 2022. (Серія «Історія та політика»). С. 334–335.

³⁹ Карл Ґустав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 245–252.

⁴⁰ Там само. С. 247–249.

Матеріальну допомогу Фінляндії надавали низка держав, що навіть були між собою ідеологічними супротивниками. До надсилання озброєння долучились як Італія, Угорщина, Іспанія, так і Бельгія, Норвегія, Данія, Південно-Африканський Союз й вищезгадані США, Швеція, Франція та Велика Британія⁴¹.

Окремо варто згадати про статус маріонеткової «Фінляндської Демократичної Республіки» («ФДР») на міжнародній арені. Квазіутворення було створено безпосередньо після початку бойових дій, із зайняттям радянськими військами прикордонного містечка Терійокі. 1 грудня 1939 року у своєму зверненні до фінської нації, нелегітимна влада закликала фінів повалити «ненависний народові плутократичний уряд Каяндера та Еркко», встановити дружні відносини з СРСР; «народний уряд Фінляндії» запропонував 9 пунктів перебудови держави. Наступного дня, СРСР та ФДР підписують «Договір про дружбу і взаємодопомогу», яким передбачались пересунення кордону СРСР на Карельському перешийку в північному напрямку від Ленінграда, у обмін на райони Карельської АРСР і низка положень щодо співпраці та військової допомоги⁴². Після цього СРСР визнавав «уряд» Куусінена єдиним представником Фінляндії, доки Кремлю не стало очевидно, що радянські війська не в змозі перемогти Фінляндію. Після згаданого повідомлення 29 січня 1940 року щодо можливого договору між радянським урядом та урядом Рюті-Таннера, «уряд» Куусінена втратив актуальність і після завершення Талвісоти саморозпустився, а території, здобуті СРСР згідно з Московським мирним договором, разом із Карельською АРСР були інтегровані в СРСР як шістнадцятий суб'єкт Радянського Союзу впродовж 1940–1956 рр.

Міжнародне співтовариство не визнало існування «Фінляндської Демократичної Республіки» і підтримало Фінляндію, що впливає із рішення про виключення СРСР із Ліги Націй. Очевидно, що «ФДР» була одразу визнана Радянським Союзом, а згодом і двома її сателітами – Монгольською Народною Республікою та Тувинською Народною Республікою⁴³.

Дипломатія війни (Україна). Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 від 2 березня 2022 року чітко розділила світ на держави, що стали на бік України, та ті, що підтримали агресію

РФ. 140 держав стали на бік України, зокрема, всі європейські, північноамериканські, близькосхідні держави, значна частина південноамериканських, африканських та тихоокеанських. Вагомі геополітичні гравці, як Китай та Індія, а також низка азійських країн утримались під час голосування. Лише 5 держав не підтримали резолюцію про підтримку територіальної цілісності України та негайне припинення бойових дій. Окрім агресорів (РФ та Республіки Білорусь), сюди ввійшли держави, чітко орієнтовані у своїй зовнішній політиці на РФ: Сирія, КНДР і Еритрея⁴⁴. Через 7 місяців, резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 12 жовтня 2022 року із засудженням спроби анексії Росією території України лише підтвердила світову підтримку України: за – 143, утримались – 35, проти – 5. Як не дивно, п'ятірка противників резолюції залишилась майже без змін у порівнянні із резолюцією ES-11/1, проте місце Еритреї посіла Нікарагуа⁴⁵.

Безпрецедентну допомогу у вигляді ленд-лізу та 26 військових пакетів Україні надають США. Значну підтримку військово-технічного плану та підготовку військовослужбовців ЗСУ Україна отримує і від Великої Британії. Низка держав Центрально-Східної Європи (Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехія, Словаччина, Румунія, Болгарія) є військовими партнерами, що надають Україні велику кількість озброєння, а також стали надійними союзниками на дипломатичній арені. Провідні європейські країни, на кшталт Франції, Німеччини та Італії, проводять досить обережну зовнішню політику щодо РФ, тим самим в разі поступаючись вищезгаданим державам за обсягом підтримки України.

Вірним союзником РФ у військовій агресії є Білорусь. Згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 3314 від 1974 року про визначення агресії, дія держави, що дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави, кваліфікується як акт агресії. Відповідно, розміщення ЗС РФ на території Білорусі, використання білоруської військової інфраструктури, нанесення повітряних ударів з її території та перетин російськими військами україно-білоруського кордону з подальшим наступом на місто Київ та Київську,

⁴¹ Там само. С. 226–228.

⁴² Там само. С. 127–132.

⁴³ Ковальов Д. В. «Фінляндська Народна Республіка» як більшовицька авантюра. Політолог : збірник наукових праць. Вип. 3. Одеса, 2016. С. 19.

⁴⁴ Генасамблея ООН засудила вторгнення Росії і закликала негайно вивести війська з України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/2/7135096> (дата звернення: 28.10.2022).

⁴⁵ Генасамблея ООН переважною більшістю засудила «референдуми» РФ у окупованій Україні. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/12/7148594> (дата звернення: 28.10.2022).

Чернігівську та Житомирську області роблять Білорусь співучасником вторгнення в Україну. Це підтверджує і резолюція Генасамблеї ООН ES-11/1, яка зазначає, що Білорусь є залучена у незаконному застосуванні сили проти України, тому її закликають дотримуватись міжнародних зобов'язань⁴⁶. У зведеннях Генштабу ЗСУ, починаючи із квітневих, зазначається облаштування білоруськими військовими позицій, охорона кордону, час від часу ведення повітряної розвідки та існування загрози завдання ракетних та авіаударів. Білорусь задіяна у лікуванні поранених солдатів ЗС РФ, ремонті російської техніки, наданні власного озброєння російській армії.

Матеріальну допомогу Росії у вигляді дронів-камікадзе «Shahed 136» та інших типів надає Іран. Попри це, Ісламська Республіка Іран заявляє про нейтральну позицію щодо російського вторгнення в Україну і проявляє її під час голосування за відповідні резолюції Генасамблеї ООН.

Питання міжнародно-правового статусу «ДНР» та «ЛНР» вже частково розглянулось у статті в контексті українсько-російських відносин впродовж 2014–2022 рр. Їхнє юридичне становище з точки зору України та Російської Федерації кардинально різниться. Українське законодавство однозначно вважає території Донецької та Луганської області своїми, згідно з ч. 2 ст. 133 Конституції України. Для реінтеграції непідконтрольних частин Донеччини і Луганщини та відповідно до Мінських домовленостей від 5 вересня 2014 року, Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». Події весни 2014 року на Донбасі є антиконституційними і такими, що посягають на конституційний лад. Відповідно, про жодну легітимність «республік» з точки зору України не йде мова. Таку ж позицію поділяють майже всі країни світу, чітко заявивши про повагу до територіальної цілісності України. З точки зору Російської Федерації, а також КНДР та Сирійської Арабської Республіки, «ДНР» і «ЛНР» є незалежними державами⁴⁷. 23–27 вересня 2022 року було проведено фіктивні «референдуми» на підконтрольних РФ частинах Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, за результатами яких «ДНР» та «ЛНР»

разом із Запорізькою та Херсонською областями інтегруються як суб'єкти РФ. Росія та КНДР, на відміну від усього світу, ці результати визнає і подає як «волевиявлення жителів»⁴⁸.

Інформаційна боротьба (Фінляндія). Інформаційна політика обох сторін напругу залежала від ситуації та ходу війни. Варто додати, що існування «Фінляндської демократичної республіки», її міжнародно-правовий статус та міжнародна реакція на події Талвісоти, про що уже згадувалось у статті, також стали додатковими важелями інформаційного впливу.

Питання безпеки Ленінграду стало ключовим у пропагандистській риторичі напередодні початку бойових дій, тому СРСР, паралельно із підготовкою до бойових дій, інформаційно виправдовував подальші дії перед власним населенням. Наприклад, газета «Правда» від 3 листопада 1939 року висловила так: «Ми мусимо йти своїм шляхом уперед, куди б він нас не вів, і гарантувати безпеку Радянського Союзу, без сорому висаджуючи в повітря всі перепони, які стоять на шляху досягнення цієї головної мети, хай би там які вони були»⁴⁹. Додатково було висвітлено «білофінську провокацію» (Майнільський інцидент) та відповідну реакцію радянської влади.

Після агресії СРСР використовував декілька основних тез: війна як допомога фінському народу проти «режиму» Фінляндії, представлення «тері-йокського» уряду як єдиного легітимного, зведення даних від Ленінградського військового округу про ситуацію. Однак, із поступовим усвідомленням радянським керівництвом того, що війна не буде швидкоплинною, риторика стає менш піднесеною – сухі дані від Ленінградського військового округу чергуються із оповідями про життя військових Червоної армії, що беруть участь у бойових діях, та нагородженням солдатів. Нова хвиля широкого висвітлення Талвісоти проявилась аж після підписання Московського мирного договору 13 березня 1940 року про успіх СРСР⁵⁰.

Окремо радянське керівництво акцентувало увагу на іноземній допомозі для Фінляндії. Якщо ж для

⁴⁸ КНДР визнала путінські «референдуми» на окупованих територіях України. URL: <https://suspilne.media/288267-kndr-viznala-putinski-referendumi-na-okupovanih-teritoriah-ukraini> (дата звернення: 31.10.2022).

⁴⁹ Карл Густав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 525.

⁵⁰ Дейнеко С. М. «Зимова війна» (1939–1940 рр.) очима журналістів газети «Комсомольская правда». Військово-історичний меридіан № 2–3 (32–33). 2021. С. 12–15.

⁴⁶ Resolution adopted by the General Assembly on 2 March 2022. ES-11/1. Aggression against Ukraine. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/293/36/PDF/N2229336.pdf?OpenElement> (дата звернення: 28.10.2022).

⁴⁷ КНДР визнала маріонеткові «днр» і «лнр». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3528227-kndr-viznala-marionetkovi-dnr-i-lnr.html> (дата звернення: 31.10.2022).

оборонців це була звичайна поміч, то у радянській пропаганді вона репрезентувалась як пряме зіткнення між СРСР та світом. Зокрема, 17 квітня 1940 року Йосип Сталін у виступі на нараді керівництва Червоної армії зазначав, що СРСР переміг не лише Фінляндію, а й «їхніх європейських вчителів» – Велику Британію, Францію та Німеччину.

Окрім цього, більшовицькі керівники поширювали і відверту брехню. Зокрема, Молотов на запитання про бомбардування Гельсінкі та інших міст в перші дні війни запевняв, що це не бомбардування, а допомога голодним фінам, адже з літаків скидалися не авіабомби, а хліб⁵¹. На рівні військових підрозділів осередком пропаганди були політруки, які маніпулювали фактами безпосередньо на передовій, видаючи обман за реальність. Як стверджували захоплені в полон червоноармійці, Збройним силам Фінляндії вдалось знищити безліч радянських танків у перші дні війни, однак політруки стверджували, що всі вони фінські⁵².

Підтримка духу радянських солдатів відбувалась і шляхом мистецтва. Плакати стали одним із інструментів досягнення цілі. Наприклад, використовувалось зображення червоноармійця у зимових лісах Фінляндії із підписом «Белофинн в лесах таится. Видно, доля не легка. Эх, боится, эх, боится белый красного штыка!», а також зображення групи радянських військових на лижах із підписом «С каждым шагом победа ближе, нам не страшен мороз и пурга. Становитесь, герои, на лыжи! По пятам наступайте врага!». Не залишилась осторонь і музика – задля підтримки віри у правильність дій СРСР у Фінляндії і перемогу, було написано пісню «Принимай нас, Суоми-красавица».

Свій напрям інформаційного опору провадила й Фінляндія. Державна інформаційна політика в основному заключалась у акцентуванні на стійкій фінській обороні.

Фактор ведення оборонної війни для Фінляндії зіграв визначальну роль. Психологічний аспект боротьби відобразився у фінському слові «сісу». Неможливо знайти відповідник у інших мовах, тому загалом концепцію «сісу» можна описати як непохитність народного духу, а також сміливість, стійкість, мужність, цілеспрямованість та інші риси, необхідні для боротьби. Для Фінляндії важливим було висвітлення не тільки власних військових успіхів, а й людей, які брали в цьому участь. Це

були як і колективні герої (уся фінська нація, армія Фінляндії, підрозділи лижників-«зозуль», робітники, жіноча організація «Лотта Свард»), так і окремі звитязці (національний герой Фінляндії – снайпер «Біла смерть» Сімо Хайха). Особливе лідерське місце зайняв Головнокомандувач Збройних сил Фінляндії, національний герой фінів, який став на боротьбу за фінську державність ще у період розвалу Російської імперії та цілком заслужено претендує на роль «батька нації» – Карл Густав Еміль Маннергейм.

Під час Талвісоти фіни склали пісні, які в більшості мали жартівливий характер та висміювали супротивників. Найвідомішими серед них є «Njet, Molotoff» («Ні, Молотов»), «Kremlin Uni» («Мрії Кремля»), «Uraliin» («За Урал»). Основною тематикою фінських плакатів була беззмістовність розпочатої війни, суттєві втрати серед солдатів Червоної армії, пропозиції здаватись в полон (наприклад, плакат «Через плен – свободе! У финнов тепло и сытно!») та розцінки за передану фінам радянську техніку.

Морозяна погода зими 1939–1940 рр. зіграла оборонцям на руку: погано екіпіровані радянські війська ставали жертвами не тільки фінських солдатів, а й обмороження. Проявом героїзму стали ближні бої проти радянських танків фінськими протитанковими підрозділами із використанням ефективної саморобної зброї – «коктейлю Молотова». Фінські фортифікаційні споруди в Карелії, відомі як «лінія Маннергейма» стали одним із ключових символів Талвісоти, який кожна із ворожих сторін висвітлювала на свій розсуд. З точки зору захисту, оборонні укріплення на Карельському перешийку склали основу захисту цієї ділянки завдовжки 140 км, що було головною смугою, а кількох інших (друга смуга, виборзькі тиллові позиції, виборзькі позиції прикриття, фортифікації на прибережних островах Балтійського моря і Ладозького озера). Однак, кількісно їх було об'єктивно недостатньо, а оборонні позиції не «йшли в глибину». Для фінського народу фортифікації стали символом спротиву радянській агресії. Маннергейм спростовував перебільшення і зазначив у мемуарах, що це було «результатом стійкості та хоробрості наших солдатів, і в жодному разі не результатом міцності укріплень». Для СРСР «лінія Маннергейма» стала виправданням нездатності блискавичної перемоги у Зимовій війні, адже, за їхнім твердженням, оборону Карельського перешийку становив суцільний залізобетонний оборонний вал. Однак, після прориву укріплень військами Червоної армії, пропагандистську риторику було

⁵¹ Карл Густав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 529.

⁵² Там само. С. 143.

повернуто в русло висвітлення «учинку, який не має аналогу в усій історії воєн»⁵³.

Інформаційна боротьба (Україна). Дискурс в українському та російському інфопросторах до початку повномасштабного російського вторгнення йшов у різних руслах. В Україні топ-темою ЗМІ була внутрішньополітична ситуація, натомість в РФ питання міжнародної політики та України поставало ледь не щодня на всіх медіаресурсах. Російське суспільство поступово готувало до розвитку подій в плані загострення відносин між двома державами, навіть коли восени 2021 року, паралельно із даними розвідок держав-членів НАТО, російські офіційні представники та ЗМІ заявляли, що скупчення частин ЗС РФ поблизу державного кордону з Україною не відповідає дійсності, а країни Заходу розганяють антиросійську істерію.

Риторика російських медіа прямо корелює із ситуацією на фронті та офіційною лінією російської влади. Магістральною є риторика про втрату Україною суверенітету, український неонацизм та розширення масштабів війни з російсько-української до протистояння із НАТО на території України. Однак, певні зміни у щоденній повістці на різних етапах вторгнення є. На початку ключовими були тези про проведення «Спеціальної воєнної операції», а не війни, швидкі успіхи ЗС РФ, що йшли паралельно із попередніми висловлюваннями про падіння Києва за лічені дні, часте повторення термінів демілітаризація та денацифікація. Із проваленням планів про короткострокову війну та завершенням першого періоду вторгнення, в російських ЗМІ частіше лунають згадки про іншу ціль «СВО» – захист Донбасу, що відповідало характеру бойових дій під час другого періоду вторгнення. На третьому етапі вторгнення, російська пропаганда шукає виправдання чи нівелює українські успіхи під час контрнаступальних дій, риторика про протистояння РФ та НАТО звучить все частіше. Росія застосовує не тільки ЗМІ, а й офіційні міжнародні площадки, як ООН, для поширення недостовірної інформації на кшталт загрози застосування «брудної бомби» чи американських біолабораторій. Офіційним символом вторгнення в Україну став знак «Z» (рідше – «V», «O»).

Українська інформаційна кампанія акцентує увагу на веденні оборонної війни на захист Батьківщини, що є потужною мотивацією для населення. Об'єднанню народу навколо цієї мети сприяв і медіапростір – українське телебачення почало працювати в режимі телемарафону «Єдині нови-

ни», який виник на базі найбільших медіа держави. На відміну від російських ЗМІ, де риторика змінюється в залежності від справ на фронті, український інфопростір проводить магістральну лінію оборони України незалежно від ситуації на полі бою. Додатковим інформаційним посилом у вітчизняних ЗМІ є втрати ворога, що озвучуються щоденно у зведеннях Генерального Штабу ЗСУ, а також іноземна підтримка України.

Масова культура і мистецтво України потрапили під вплив оборонної війни і генерують відповідні твори та символи. Суспільство наповнилось гаслами («Слава Україні! Героям слава!», «Русский военный корабль, иди нахуй!»); піснями («Доброго вечора, ми з України», «Ой у лузі червона калина», «Стефанія», «Україна перемаже!»); образами-символами, як вигаданими («Привид Києва», загиблі захисники острова Зміїний), так і реальними («Азовсталь», знищений крейсер «Москва», хрест + на техніці ЗСУ, окремі зразки озброєння – ПТРК Javelin, БПЛА Bayraktar, РСЗВ HIMARS); а також низкою мемів (коктейль Молотова – «смугі Бандери», Чорнобаївка, паляниця/полуниця, «бавовна» та інші).

Обидві сторони війни використовують у інформаційній боротьбі фейки, проте їхня спрямованість в РФ та Україні є різною. Для агресорів вони в більшості слугують для спроб дискримінації України на міжнародній арені чи розпалювання агресії та збереження рівня підтримки війни (в основному про поширення «явища неонацизму», розробку Україною ядерної, хімічної, біологічної зброї, пряме втручання частин НАТО у російсько-українську війну), а також в намаганні похитнути віру українців (дискредитація українського керівництва). Для оборонців фейки є стимулом морального духу, особливо на початку бойових дій (історія про льотчика-аса «Привида Києва», загибель захисників острова Зміїний, використання фото знищеної техніки у 2014–2021 роках як свіжих кадрів)⁵⁴. В Україні для протидії таким явищам з боку РФ створено Центр протидії дезінформації при РНБО. Розвінчанням неправдивої інформації обох сторін займаються іноземні ЗМІ: BBC, «New York Times», Deutsche Welle та інші.

Наслідки війни (Фінляндія). Бойові дії між СРСР та Фінляндією завершилися 13 березня 1940 року із підписанням Московського мирного договору. Згідно з його умовами, Фінляндія втрачала 40 тис. км² території, що включало Виборзький

⁵³ Там само. С. 216–217.

⁵⁴ Fake news further fogs Russia's war on Ukraine. URL: <https://www.dw.com/en/fact-check-fake-news-thrives-amid-russia-ukraine-war/a-61477502> (дата звернення: 14.11.2022).

ляан (охоплював Карельський перешийок), ділянку Салла-Куусамо (до якої Фінляндія впродовж року зобов'язувалась прокласти залізницю), групу островів Фінської затоки та частини півостровів Каластаясааренто та Кескісааренто, півострів Ганко передавався в оренду СРСР на 30 років. Втрата територій та десятої частини економіки похитнули стратегічні позиції Фінляндії, суспільство сприйняло мирний договір важко. Серйозність всіх обставин, які нависали над державою, змусили фінське керівництво піти на не вигідні умови⁵⁵. Однак, завдяки опору фінської нації, Фінляндія змогла зберегти власну незалежність. Остаточно двосторонні відносини так і не було налагоджено, 25 червня 1941 року Фінляндія у зв'язку із постійними авіанальотами радянських літаків на свої міста після початку радянсько-німецької війни, оголосила СРСР війну, розпочавши «Війну-продовження» (Яткосоту).

Наслідки війни (Україна). Збройне протистояння між Україною та РФ досі триває, тому підвести підсумки неможливо. Головнокомандувач ЗСУ генерал В. Залужний та перший заступник Голови Комітету ВРУ з питань національної безпеки, оборони і розвідки, генерал-лейтенант М. Забродський у аналітичній статті «Перспективи забезпечення воєнної кампанії 2023 року: український погляд» прогнозують, що війна продовжуватиметься як мінімум впродовж 2023 року⁵⁶. Уже на зараз зрозуміло, що не тільки двосторонні відносини, а й геополітична ситуація загалом зазнала змін у бік суттєвого загострення, тому уявити російсько-український компроміс доволі складно.

Висновки. Проаналізувавши історичні передумови та основні складові боротьби під час Зимової війни та російського вторгнення в Україну, прослідковується низка історичних паралелей. Водночас, геополітична ситуація 1939–1940 та 2022 рр. є іншою, як і методи війни, які зазнали модернізації. До основних спільних рис радянсько-фінської та російсько-української війн можна віднести таке:

– під час історичних етапів розвитку Фінляндії та України, коли держави не були наділені суверенітетом, вони були особливими суб'єктами: Фінляндія у 1809–1917 рр. перебувала у складі Російської імперії як особлива одиниця – Велике князівство

Фінляндське, а Україна у 1922–1991 рр. – як УСРР/УРСР у складі СРСР. Це надало їм кращі стартові позиції у державотворенні під час розпаду Російської імперії та СРСР;

– ні Фінляндія, ні Україна не приділяли достатньо уваги обороноздатності, покладаючись на політику нейтралітету;

– попри декларовані заяви СРСР та РФ про повагу та співпрацю із Фінляндією та Україною, перші розглядали останніх лише як власну сферу впливу. До того ж, СРСР і РФ розглядали це як більш значну боротьбу із іншими світовими державами на геополітичному рівні;

– перед агресією СРСР та РФ намагались вплинути на Фінляндію та Україну за допомогою дипломатії: СРСР комунікував із Фінляндією у 1938–1939 рр., а контакти між Україною та РФ впродовж 2014–2022 рр. йшли в рамках Мінських домовленостей, ТКГ та «нормандського формату»;

– збройні конфлікти не виникли спонтанно – їм передувала військова підготовка та пропагандистська обробка громадян держав-агресорів;

– вторгнення СРСР та РФ ставили за ціль швидкий злам опору Фінляндії та України завдяки масованому руху колон бронетехніки, однак і СРСР, і РФ прорахувались, тому бойові дії розділились на етап масованої атаки на всіх фронтах та етап зосередження на конкретній ділянці фронту, де робилась основна ставка на оборону (Фінляндія – Карельський перешийок, Україна – Донбас);

– оборонці отримали широку дипломатичну підтримку від більшості країн світу, а також матеріальну допомогу;

– в ході війни для переконання світу у виправданість агресії, СРСР та РФ було використано квазіутворення «ФДР» та «ДНР»/«ЛНР», які навіть мали визнання від радянсько-російських сателітів;

– вагому роль у Зимовій війні та російському вторгненню в Україну відіграла інформаційна боротьба. Її складовими були не лише ЗМІ, а й дипломатія та масова культура.

Слід зазначити, що обидві війни не можуть бути абсолютно схожими, тому доцільно висвітлити деякі відмінності:

– зимова війна не була продовженням радянсько-фінської війни 1918–1920 рр. (однак стала попередницею Війни-продовження 1941–1944 рр.), а російське вторгнення в Україну є складовою агресії, розпочатої Росією проти України у 2014 році;

– приводи для агресії були різні: «Майнільський інцидент» для Зимової війни та юридичне оформлення незалежності «ДНР» та «ЛНР» Росією;

⁵⁵ Карл Густав Маннергейм. Мемуари. У 2-х томах. Том 2 / пер. з фінської Н. Довжок і О. Ярешко; наук. ред. укр. вид. М. Слободянюк і О. Фешовець. Львів : Видавництво «Астролябія», 2020. С. 243–244.

⁵⁶ Перспективи забезпечення воєнної кампанії 2023 року: український погляд. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3566162-ak-zabezpeciti-voennu-kampaniu-u-2023-roci-ukrainskij-poglad.html> (дата звернення: 22.11.2022).

– в Зимовій війні виділяється два основних етапи, у повномасштабному вторгненні РФ в Україну – три. На відміну від Фінляндії у 1939–1940 рр., Україна у 2022 році зуміла перейти у контрнаступ;

– квазіутворення «ФДР» виникло після початку збройного конфлікту між СРСР та Фінляндією, натовість «ДНР» та «ЛНР» виникли на початковій стадії агресії 2014 року та стали причиною подальшої агресії у 2022 році;

– СРСР було викинуто із Ліги Націй, натомість РФ із ООН – ні;

– матеріальна та військова допомога Україні значно більша, ніж Фінляндії, однак під час Зимової війни Францією та Великою Британією було детально розроблено та готове до реалізації залучення своїх збройних сил для допомоги оборонцям;

– інтеграція «ФДР» у склад СРСР відбулась після завершення Талвісоти. Натомість, РФ влила у свій склад «ДНР» та «ЛНР» разом із Херсонською та Запорізькою областями під час російсько-української війни шляхом псевдореферендумів.

References

- 30 rokov Nezalezhnosti: yak zminiuvalsia vydatky na oboronu. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/24/in-fografika/bezpeka/30-rokiv-nezalezhnosti-yak-zminiuvalsia-vydatky-oboronu> (data zvernennia: 11.07.2022).
- Analiz Heneralnogo shtabu ZSU shchodo boiovykh dii na Debal'tsevs'komu platsdarmi z 27 sichnia do 18 liutoho 2015 roku. URL: <https://www.mil.gov.ua/analitichni-materiali/analiz-generalnogo-shtabu-zsu-shhodo-bojovih-dij-na-debal'czevskomu-placzdarmi-z-27-sichnya-do-18-lyutogo-2015-roku.html> (data zvernennia: 03.08.2022).
- Henasambleia OON zasudyla vtorhnennia Rosii i zaklykala nehaino vyvesty viiska z Ukrainy. URL: <https://www.euro-integration.com.ua/news/2022/03/2/7135096> (data zvernennia: 28.10.2022).
- Henasambleia OON perevazhnoiu bilshistiu zasudyla «referendumi» RF u okupovanii Ukraini. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/12/7148594> (data zvernennia: 28.10.2022).
- Henryk Meinander. Istoriiia Finliandii: Linii, struktury, perelomni momenty / per. z shved. N. Ivanychuk. Lviv : LA «Piramida», 2009. 216 s.
- Deineko S. M. «Zymova viina» (1939–1940 rr.) ochyma zhurnalistiv hazety «Komsomolskaia pravda». Viiskovo-istorichni merydian № 2–3 (32–33). 2021. S. 5–18.
- Karl Gustav Mannerheim. Memuary. U 2-kh tomakh. Tom 2 / per. z finskoi N. Dovzhok i O. Yareshko; nauk. red. ukr. vyd. M. Slobodianiuk i O. Feshovets. Lviv : Vydavnytstvo «Astroliabiiia», 2020. 624 s.
- KNDR vyznala marionetkovi «dnr» i «lnr». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3528227-kndr-viznala-marionetkovi-dnr-i-lnr.html> (data zvernennia: 31.10.2022).
- KNDR vyznala putinski «referendumi» na okupovanykh terytoriiakh Ukrainy. URL: <https://suspilne.media/288267-kndr-viznala-putinski-referendumi-na-okupovanih-teritoriah-ukraini> (data zvernennia: 31.10.2022).
- Kovalov D. V. «Finliandska Narodna Respublika» yak bilshovytska avantiura. Politoloh : zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 3. Odesa, 2016. S. 11–22.
- Marko I. Y., Siryi S. Vydatky na rozvytok Ministerstva oborony Ukrainy za 2014–2020 roky. Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Viiskovo-spetsialni nauky». 2020. №1 (43). S. 23–26.
- Myshchak I. M. Do pytannia lehalnosti proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2016. №6. S. 41–46.
- Operatyvna informatsiia stanom na 12.00 04.04.2022 shchodo rosiiskoho vtorhnennia. URL: https://www.zsu.gov.ua/new_page/624bceb14909af001349e917 (data zvernennia: 02.09.2022).
- Perspektyvy zabezpechennia voiennoi kampanii 2023 roku: ukrainskyi pohliad. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3566162-ak-zabezpeciti-voennu-kampaniu-u-2023-roci-ukrainskij-poglad.html> (data zvernennia: 22.11.2022).
- Pershii period zbroinoho konfliktu na Skhodi Ukrainy. URL: <https://www.zsu.gov.ua/year/60803ebb4671d41dbfc-b1a8d> (data zvernennia: 03.08.2022).
- Putin pochav nove vtorhnennia v Ukrainu | Svoboda Live. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-oholosyv-viynu-operatyvno/31719784.html> (data zvernennia: 15.08.2022).
- Remini R. V. Korotka istoriia SShA / per. z anhl. I. Andrushchenka. Kharkiv : Vivat, 2022. 496 s. (Seriiia «Istoriiia ta polityka»).
- Rosiiska Duma ratyfikovala uhody z «DNR» ta «LNR». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60477632> (data zvernennia: 15.08.2022).
- Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii. Kyiv : Departament hromadskoi informatsii OON, 2008. 67 s.
- Cherchyll V. Spohady pro Druhu svitovu viinu. T. 1 / per. z anhl. P. Tarashchuka. Kyiv : Vyd-vo Zhupanskohe, 2018. 496 s.: il.

Fake news further fogs Russia's war on Ukraine. URL: <https://www.dw.com/en/fact-check-fake-news-thrives-amid-russia-ukraine-war/a-61477502> (data zvernennia: 14.11.2022).

Memorandum of 19 September 2014 outlining the parameters for the implementation of commitments of the Minsk Protocol of 5 September 2014. URL: <https://www.osce.org/home/123806> (data zvernennia: 03.08.2022).

Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements. URL: <https://www.osce.org/cio/140156> (data zvernennia: 03.08.2022).

Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group, signed in Minsk, 5 September 2014. URL: <https://www.osce.org/home/123257> (data zvernennia: 03.08.2022).

Resolution adopted by the General Assembly on 2 March 2022. ES-11/1. Aggression against Ukraine. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/293/36/PDF/N2229336.pdf?OpenElement> (data zvernennia: 28.10.2022).

Ukraine Conflict Updates. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates> (data zvernennia: 02.09.2022, 05.09.2022, 06.09.2022, 04.10.2022, 06.10.2022, 11.11.2022).